

SLOVENSKA POVIJESNA FONOLOGIJA

Marc L. Greenberg, *A Historical Phonology of the Slovene Language*,
Heidelberg : Winter, 2000. 199 str.

Marc L. Greenberg, profesor slavistike na Sveučilištu u Kansasu, jedan je od najistaknutijih proučavatelja slovenskog jezika, važan i kao obrađivač šire južno-slavenske problematike, poglavito slovensko-kajkavskih odnosa. U tom smislu najbitnije je njegovo djelo *A Historical Phonology of the Slovene Language*, a uz taj naslov vrijedno je spomenuti i urednički rad u 124. svesku *International Journal of the Sociology of Language (Sociolinguistics of Slovene, 1997)* i u prvim brojevima časopisa *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies*. Knjiga o kojoj pišemo objavljena je u glasovitoj zbirci *Historical Phonology of the Slavic Languages* i svakako predstavlja veliki događaj u slovenskoj filologiji.

Čini mi se najvažnijim istaknuti organizaciju Greenbergove knjige. Nakon riječi zahvale i kratica slijedi pet poglavlja, tri dodatka, na kraju kazalo slovenskih riječi, oblika i fraza te kazalo toponima i hidronima. Zapravo bi bilo vrlo korisno donijeti cjelovit pregled sadržaja, međutim, ovdje ćemo najprije izdvojiti samo naslove poglavlja: I. Introduction; II. Phonological processes at the time of Slavic settlement in the Eastern Alps; III. Slovene outcomes of some Late Common Slavic and general South Slavic developments; IV. Slovene innovations; V. The dialectal disintegration of the Slovene speech territory. U dodatku 1 dan je pregled dijalekatne raščlanjenosti kakva je u slovenskim vokalnim sustavima, u dodatku 2 nalazimo hijerarhiju naglasnih pomicanja s posljednjih slogova, u dodatku 3 pregledne karte zemljopisnih imena.

Svakako o knjizi dosta govore kratice, jer su tu kratice časopisa, knjiga i slično, zatim kratice imena, kratice jezika, dijalekata, zemljopisnih oznaka i rukopisa, pri kraju i razne druge kratice. Vrlo je zanimljiva bilješka uz kraticu Srb-Cr za Serbo-Croatian, gdje autor iznosi svoja (uglavnom točna i prihvatljiva) shvaćanja o različitim oblicima standardne novoštokavštine, međutim, postoje, naravno, i kratice za Bosnian, Croatian, Serb(ian). Važan je i odjeljak o dijakriticima i ostalim znakovima primijenjenim u knjizi.

Uvodno poglavlje doista je pravi uvod u slovenistiku. Počinje tekstem o vrelima za rekonstrukciju povijesti slovenskoga jezika, pri čemu je riječ i o pisanim spomenicima i o dijalektološkim obradbama; sâm autor ističe svoje povećano

oslanjanje na dijalekatnu građu, utemeljeno u svakom slučaju. Zanimljivo je Greenbergovo mišljenje o Trubarovu jeziku; po njegovu sudu, taj je jezik utemeljen u dolenskim govorima Trubarova zavičaja i u ljubljanskom govoru. Tako autor razrješava to pitanje o kojem se u znanosti mnogo raspravljalo. Izdvaja autor literaturu kojom se je osobito služio (npr. Ramovšova djela), međutim, naročito ističe glasovitu Riglerovu raspravu »Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu«. Dalje se daje podjela slovenskoga jezika na dijalekatne idiome, pri čemu se izdvaja sedam veličina (gorenjska, dolenska, štajerska, panonska, koroška, primorska i rovtarska), uz njih i jedinice heterogenoga izvora (Bela krajina, Kostel, Kočevje). Sve u svemu, slovenski jezik od koja dva milijuna govornika bio bi podijeljen na 48 dijalekatnih jedinica grupiranih u spomenutih 7 odnosno 8 narječnih baza. Zatim slijedi literatura o slovenskim dijalekatnim idiomima, popis temeljnih priručnika, popis vrela u kojima su objavljeni stari tekstovi. Nakon toga dolazi sažeta obradba vremenske i prostorne omeđenosti slovenskoga jezika, uz popis izabrane literature; takvi popisi nalaze se manje-više uz svaki odjeljak knjige. Slijedi sažeta obradba odnosa između slovenskoga jezika i zapadnoslavenskih jezika. Vrlo je važno sljedeće pitanje, pitanje odnosa slovenskoga i ostalih zapadnojužnoslavenskih idioma. Tu se iznose mišljenja relevantnih učenjaka (Ramovš, Ivšič, Ivić, Junković, Vermeer); naročito se Greenberg kritički odnosi prema Junkovićevoj obradbi (npr. str. 49: »In short, the work is politically, rather than linguistically motivated and as such does not advance our understanding of the relationship between Slovene and Kajkavian«), osobito visoko cijeni Vermeerovu koncepciju. Tu je i karta što donosi izabrane izoglose koje prikazuju odnos slovenskoga i ostalih zapadnojužnoslavenskih idioma. U okviru jezičnih kontakata obrađuju se romansko-slavenski, germansko-slavenski i madžarsko-slavenski kontakti. Na kraju prvoga poglavlja čitamo sažetu skicu povijesti slovenskoga književnog jezika.

Fonološkim procesima u doba slavenskoga naseljavanja u Alpama bavi se, kako je već rečeno, II. poglavlje. Ovdje bih naglasio da je to poglavlje (približno kao i sva ostala) važno i hrvatskim lingvistima, jer se često uzimaju u obzir i dobro tumače hrvatske (osobito kajkavske i čakavske) činjenice. I Greenberg, kao i Rigler, kritički se odnosi prema učenju V. Georgieva da bi akanje bilo praslavenski arhaizam u slovenskom. Pišući o metatezi likvida Greenberg je napisao i fragment sljedećeg naslova: *Quasi-West Slavic reflexes of liquid metathesis*. Svakako je pohvalno da autor nastoji datirati pojave o kojima piše; tako npr. kaže da je samoglasno *l* bilo sačuvano još u 15. stoljeću.

Obrađujući u III. poglavlju slovenske rezultate nekih kasnih praslavenskih i općeužnoslavenskih razvoja Greenberg se poglavito bavi naglasnim pitanjima (kraćenje starog akuta, pomak akcenta s dočetnih slabih poluglasova itd.), no tu je i obradba vokalnih (npr. izjednačavanje dvaju poluglasova, također *i* i *y*) i su-

glasničkih pitanja (npr. rotacizam). Napomenuo bih jedino da bi hrvatski primjer *miješati* trebalo drugačije akcentuirati, ne *mijěšati* (str. 88) nego *mijěšati*.

Kao slovenske inovacije (IV. poglavlje) obrađuju se pitanja kao što je pomicanje praslavenskih silaznih naglasaka na sljedeći slog, pomak *u* u *ü*, gubljenje nazalnosti, nastanak fonema *f* itd., dok u V. poglavlju autor govori o duljenju kratkih naglašenih slogova, o modernoj vokalnoj redukciji, o gubljenju zvučnosti kod šumnika u dočetnoj poziciji, o gubljenju tonemskih opozicija, o gubljenju distinktivne vokalne kvantitete itd.

Kako smo već rekli koja su pitanja predmetom dodataka, ističem još da su uvrštene karte izvanredno korisne.

U cjelini, Greenberg je na neveliku prostoru uspio reći mnogo o slovenskoj povijesnoj fonologiji. Dvije se značajke naročito opažaju: autorova dosljedna komparativna metoda i uopće komparatistička orijentacija; fonološka teorija europske strukturalističke orijentacije. Riječ je o obradbi teških pitanja, ali to ne znači da je autor jedino sintetizirao ono što je već uočeno. Dao je i novih viđenja, npr. kad se raspravlja o pomicanju praslavenskih silaznih naglasaka (str. 92–93, 111–112). No najvažnija je cjelina do koje je neumornim radom došao Marc L. Greenberg. Svakako je dostojno nastavio djelo Frana Ramovša i Jakoba Riglera.

Josip Lisac